

**Sprawozdanie z Międzynarodowej Konferencji Naukowej
„Historyczno-prawny i polityczno-gospodarczy wymiar
wojny w Ukrainie”
19–20 października 2023 roku**

ANNA SZACHOŃ-PSZENNY

Dr, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
e-mail: szanna@kul.pl

W dniach 19–20 października 2023 r. w Zamościu miała miejsce Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Historyczno-prawny i polityczno-gospodarczy wymiar wojny w Ukrainie”. Konferencja została zorganizowana przez Stowarzyszenie Samorządów Euroregion Rostocze we współpracy z Akademią Zamojską. Otrzymała ona przy dofinansowaniu z Ministerstwa Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej w ramach programu „Dyplomacja Publiczna 2023”.

Celem konferencji było spotkanie i wymiana refleksji naukowych środowisk akademickich, przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych z Polski i Ukrainy związanych z wojną w Ukrainie. Referaty i dyskusje w ramach bloku historyczno-prawnego oraz polityczno-gospodarczego dotyczyły kwestii odnoszących się do relacji rosyjsko-polsko-ukraińskich oraz państw trzecich, w tym zagadnień wyznaniowych, regulacji prawnych odnośnie do zbrodni wojennych, inicjatyw współpracy transgranicznych, regulacji Unii Europejskiej (UE), prowadzenia wojny hybrydowej, ochrony granic państwowych czy wpływu tych wydarzeń na środowiska naukowe.

Otwarcia konferencji dokonali dr hab. Ryszard Skrzyniarz, prof. Akademii Zamojskiej oraz Wojciech Żukowski, Prezes Zarządu Euroregionu Rostocze. Nawiązano do wybuchu II wojny światowej z polskiej perspektywy i porównano z konfliktem zbrojnym w Ukrainie. Wojnę w Ukrainie szczególnie przeżywają przedstawiciele społeczności przygranicznych, którzy uważają, że nie może być ona traktowana jako element stały i należy ją jak najszybciej zakończyć. Powitania gości dokonał także przedstawiciel strony ukraińskiej Oleg Volski, Prezes Stowarzyszenia Samorządów „Euroregion

Roztocze Ukraina”, który przyjechał bezpośrednio z frontu i z tej perspektywy mówił o doświadczeniu wojny w Ukrainie. Podkreślił, że jest bardzo ważne, aby w tym czasie być razem. Ponadto wyraził podziękowanie za pomoc Polski dla Ukrainy.

Pierwszego dnia konferencji odbył się blok historyczno-prawny, którego moderatorem był Jarosław Joniec, Dyrektor Biura Euroregionu Roztocze Polska. Prelegentami byli: dr hab. Artur Górak, prof. UKSW z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, dr hab. Marek Bielecki, prof. ASzWoj z Akademii Sztuki Wojennej, Daniel Mielnik z Akademii Zamojskiej, dr hab. Jerzy Nikołajew, prof. UR z Uniwersytetu Rzeszowskiego oraz dr Anna Szachon-Pszenny i dr Agnieszka Zaręba z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

Pierwszy prelegent dr hab. A. Górak, prof. UKSW wystąpił z referatem *Historia XXI wieku w propagandzie rosyjskiej wymierzonej w Ukrainę i jej stosunki z Polską*, w którym podkreślał, iż skuteczna propaganda to taka, która nie jest identyfikowana jako propaganda. Rosyjska propaganda nie tworzy nowych narracji, ale wykorzystuje istniejące, posługuje się zwłaszcza mitem, że Ukraina musi się wyzwolić z polskiej niewoli. Uwydatnia się przy tym, iż kozactwo jest wyższą klasą ukraińską, co pokazuje, że należy wybrać służbę Rosji. Propaganda jest w dużej mierze ukierunkowana na dezintegrację granic Ukrainy oraz jej integralność terytorialną. Wskazuje na nacjonalizm ukraiński, który jest określany jako wewnętrznie sprzeczny, krzywdzący społeczeństwo. Ponadto należy wskazać na przekaz, który tłumaczy, iż oficjalnym powodem napaści Rosji na Ukrainę był nacjonalizm ukraiński, a Rosja stawia się jako obrońca Ukrainy przed złymi rządami.

Dwa referaty w panelu dotyczyły aspektów wyznaniowych. Były to wystąpienia dr. hab. M. Bieleckiego, prof. ASzWoj – *Ewolucja statusu prawnego nieruchomości należących do Kościoła bizantyjsko-ukraińskiego w Polsce w XX i XXI wieku*, oraz dr. hab. J. Nikołajewa, prof. UR, który swój referat poświęcił stanowisku Wszechukraińskiej Rady Kościołów i Organizacji Religijnych po wybuchu wojny w Ukrainie. Wyjaśniono, że Kościół obrządku bizantyjsko-ukraińskiego jest popularnie określany jako Kościół Greckokatolicki i składa się głównie z ludności ukraińskiej, jednocześnie będąc częścią Kościoła katolickiego.

Daniel Mielnik z Akademii Zamojskiej omówił zbrojną napad Federacji Rosyjskiej na Ukrainę z perspektywy międzynarodowego prawa karnego. Wojna uwypukliła także wiele problemów prawa międzynarodowego. Ani Ukraina, ani Rosja nie są stronami Rzymskiego Statutu Międzynarodowego

Trybunału Karnego, można jednak skorzystać z jurysdykcji tej instytucji, co Ukraina zrobiła w 2014 r. bezterminowo dla całego swojego terytorium w odniesieniu do zbrodni ludobójstwa i zbrodni przeciwko ludzkości. Jednak procedura postawienia w stan oskarżenia Władimira Putina będzie długotrwała. Podobnie wygląda sprawa ze zbrodniami wojennymi, gdyż oba państwa, jak zostało już powiedziane, nie są stronami Statutu, ale Międzynarodowy Trybunał Karny podejmuje wiele wysiłków ukarania za sprawstwo najpoważniejszych zbrodni. Ponadto w myśl roboczego dokumentu Rady UE z dnia 3 października 2023 r. powinien być *ad hoc* utworzony międzynarodowy Specjalny Trybunał ds. Zbrodni Agresji przeciwko Ukrainie, co pozwoliłoby na uniknięcie problemów z jurysdykcją Międzynarodowego Trybunału Karnego i doprowadziłoby do ukarania rosyjskich zbrodni wojennych.

Ostatni referat *Instrumentalizacja migrantów jako forma destabilizacji bezpieczeństwa na wschodniej granicy zewnętrznej UE w kontekście wojny w Ukrainie* został zaprezentowany przez dr A. Szachon-Pszenny i dr A. Zarębę. Prelegentki zwróciły uwagę, że w wyniku działań na wschodniej granicy zewnętrznej UE z Białorusią wprowadzono do prawa unijnego termin instrumentalizacji migrantów. Kategoria ta odnosi się do sytuacji, gdy państwo trzecie wywołuje nieuregulowane przepływy migracyjne do UE, aktywnie zachęcając do przemieszczania się obywateli państw trzecich na granice zewnętrzne. Działania takie wskazują jednoznacznie, że państwo trzecie dąży do zdestabilizowania UE. Instrumentalizacja migrantów wiąże się wieloaspektowo z wybuchem wojny w Ukrainie, przygotowaniem rosyjskimi do niej w odniesieniu do celów i metod, gdyż bez wątpienia jednym z dążeń rosyjskiej agresji na Ukrainę jest również destabilizacja bezpieczeństwa UE, co dodatkowo stanowi element wojny hybrydowej prowadzonej przez Rosję i zależną od niej Białoruś. Instrumentalizacja migrantów i ukraiński kryzys uchodźczy wymagają ponownego przemyślenia unijnej polityki migracyjnej. Szeroko zakrojone działania „pre-instrumentalizacyjne migrantów” na wschodniej granicy zewnętrznej UE w kontekście politycznym stanowiły przygotowanie nie tylko do kryzysu migracyjnego w 2021 r. na granicy z Białorusią, ale także do pełnoskalowej wojny w Ukrainie w 2022 r.

Drugi blok pierwszego dnia konferencji dotyczył kwestii polityczno-gospodarczych. Rozpoczął go referat *„Elite Refugees”? Self-Identification and Practices of Professional self-Mobilisation of Academic Migrants* doc. Viktorii Ivashchenko i doc. Yulii Kiselyovej, przedstawicielek Charkowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Wasyla Karazina. Aktualnie statystyki

wskazują na 6,2 mln uchodźców z Ukrainy. W ciągu ostatnich dwóch lat ok. 30-40% wróciło do Ukrainy. Uchodźca jest identyfikowany jako osoba, która wyjechała z Ukrainy. Warto zaznaczyć, że uchodźcy z Ukrainy posiadają dodatkowe przywileje, m.in. uchodźcy-naukowcy są objęci systemem różnego rodzaju stypendiów w państwach UE i w pewien sposób stanowią oni reprezentację społeczności ukraińskiej – podkreślają profesjonalizm i aktywność elity intelektualnej Ukrainy.

Kolejny prelegent dr gen. bryg. Andrzej Knap z Akademii Zamojskiej przedstawiał referat *Wojna rosyjsko-ukraińska i jej militarne uwarunkowania*. Działania rosyjskie w Ukrainie zmieniły paradygmat konfliktu zbrojnego. Wojna łączy różne środki walki – obok militarnych są działania hybrydowe, w tym polityczne, gospodarcze, oraz zakrojona na szeroką skalę propaganda. Od początku istnienia konfliktu hybrydowego w Ukrainie używano różnych środków przygotowujących do wojny militarnej. W lutym 2022 r. przeprowadzono typowe działania zbrojne na trzech kierunkach operacyjnych z masowym użyciem broni, a agresja zbrojna na Ukrainę 24 lutego 2022 r. stanowi kontynuację działań hybrydowych rozpoczętych w 2014 r. Kolejnym determinantem wojny nowej generacji było wykorzystanie m.in. dronów, a z drugiej strony starego sprzętu. Wiele aspektów tego złożonego procesu wskazuje na wielowymiarowość trwającego konfliktu.

Przedostatni referat *Granica Rzeczypospolitej Polskiej i Ukrainy w obliczu wojny na Ukrainie. Analiza porównawcza skali ruchu granicznego i uwarunkowań przekraczania granicy* został wygłoszony przez dr. płk. Ryszarda Suduła z Akademii Zamojskiej. Granica przez przekraczających ją ludzi często jest utożsamiana z czymś, co przysparza kłopotów, ale jednocześnie stanowi ona element zabezpieczający państwo. Na skutek wojny w Ukrainie wprowadzono zmiany w procedurach odpraw granicznych, a równolegle zmienił się status prawny obywateli Ukrainy, którzy wjechali do UE po 24 lutego 2022 r. W 1991 r. na granicach Polski z Ukrainą były tylko 4 przejścia graniczne, aktualnie jest ich 14, co stanowi następstwo przystąpienia Polski do UE, a następnie strefy Schengen. Od 24 lutego 2022 r. wprowadzono możliwość pieszego przekraczania granicy na wszystkich przejściach i wjazdu do Polski mimo niespełnienia niektórych warunków przekraczania granicy.

Na konferencji zostały zaprezentowane także referaty prezentujące wojnę w Ukrainie w szerszych wymiarach, jak np. referat dr. hab. Marcina Szewczaka, prof. KUL, prezentujący Inicjatywę Trójmorza rozpoczętą w 2015 r. i szczególnie znaną z Via Carpatia, która logistycznie ma wzmocnić państwa regionu. Działania 3SI skupiają się również na otwarciu na

państwa kandydujące do UE, zwłaszcza na Ukrainę i Mołdawię, a wyraża się to głównie we współpracy na poziomie samorządowym. Ostatnia prelegentka prof. Olha Demianchuk z Uniwersytetu Narodowego „Akademia Ostrogska” wskazała na ekonomiczny wymiar wojny w Ukrainie i przedstawiła wydatki, jakie do tej pory znacznie obciążały budżet ukraiński. Zwróciła także uwagę na wsparcie finansowe UE i państw członkowskich, które wydatnie wspomogły Ukrainę w obronie przed ciągle kontynuowaną agresją rosyjską.

Drugi dzień konferencji odbył się pod hasłem „Polska solidarna”. Rozpoczął się wystąpieniem W. Żukowskiego, który wyjaśnił, w jaki sposób wybuch wojny w Ukrainie zdeterminował kształt Euroregionu Roztocze i jakie formy pomocy z tego poziomu, ale też poziomu samorządów zostały udzielone na granicy polsko-ukraińskiej. Szczegółowe aspekty pomocy Polski dla walczącej Ukrainy zostały zaprezentowane w reportażu TVP3 – *Lublin Euroregion Roztocze. Pomoc dla Ukrainy*. W ramach panelu swoje wystąpienie miał także Tomasz Orłowski, Zastępca Dyrektora Departamentu Wschodniego Ministerstwa Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej. Prelegent w swoim referacie *Ukraina na drodze do UE: szanse i wyzwania dla Polski* podkreślił, iż Polska stała się adwokatem Ukrainy na drodze integracji z UE i stale podejmuje działania wśród państw UE na rzecz wsparcia walczącej Ukrainy. Ponadto Polska realizuje liczne kampanie dyplomatyczne wśród państw Europy Środkowo-Wschodniej oraz krajów bałtyckich na rzecz włączenia Ukrainy do UE i NATO, co zabezpiecza państwa bezpośrednio graniczące z Ukrainą przed imperialistycznymi planami Rosji. Kwestia wieloaspektowej pomocy Ukrainie była kontynuowana w panelu i szczegółowo przedstawiona także przez stronę ukraińską reprezentowaną m.in. przez Krystynę Zamułę, Przewodniczącą Rejonowej Administracji Lwowskiej, czy Ewę Piwko-Witkowską z Lokalnej Grupy Działania „Roztocze Tomaszowskie”. Istotną konkluzją prowadzonych rozmów było stwierdzenie O. Volskiego, że Ukraina w sensie psychologicznym i mentalnym już jest w UE.

Konferencja zakończyła się dyskusją i podsumowaniem oraz potwierdzeniem kontynuowania pogłębionej współpracy, a także deklaracjami poparcia dla integracji Ukrainy z UE. Bez wątpienia podjęta tematyka ze względu na swoją aktualność będzie podejmowana na kolejnych konferencjach naukowych.